

GABRIEL ANGHEL REMUS

AZ IDEGENSÉG HATÁRAI

Zoltán Rostás - Nicole Salamon: „Eu în România mă simt străin”. Vieți de imigrant în Grecia [„Idegennek érzem magam Romániában”. Bevándorlói sorsok Görögországban], Editura Eikon, București, 2018, 332 oldal

A Romániából Közép- és Nyugat-Európába irányuló nemzetközi kivándorlásnak az utóbbi 15 évben tapasztalt növekedésével egyidejűleg egyre konzisztensebbé vált a román migráció kutatása és a témára vonatkozó közbeszéd. Míg a kétezres évek elején alig foglalkoztak a téma kutatásával, ma több tucatnyi könyv, film, újságcikk és médiaelemzés taglalja ezt a kérdést. A román migráció *de facto* a mai román társadalom legjelentősebb vitatémájává vált. A vonatkozó irodalom több fejlődési szakaszon ment át, melyek dinamikája főként az utóbbi években fokozódott; továbbra is jelentős eltérés mutatkozik az angol nyelvet nem ismerő közönség számára hozzáférhető, illetve az angol nyelven rendelkezésre álló cikkek között; és viszonylag kevés tanulmány jelenik meg az akadémiai referenciakiadványokban.

Néhány témát jól lefedtek már az eddigi tanulmányok: ilyen a migrációs modelleknek, a migráció társadalmi és gazdasági hatásainak, az Európán belüli jelenlegi migrációs gyakorlatoknak az elemzése. Elég jelentős számban jelentek meg az Olaszországba, Spanyolországba, Németországba és – az utóbbi időben – Nagy Britanniába kivándorolt románok migrációs tapasztalatait elemző és ismertető tanulmányok és kötetek. Vannak azonban olyan desztinációk, amelyekről egyáltalán nem esik szó. Görögország ezek egyike. Annak ellenére, hogy Romániához földrajzilag közel van, kevesebben választották ezt az országot, ezért kevésbé kutatott ez a terület. Ebből a szempontból az „Eu în România mă simt străin” (Idegennek érzem magam Romániában) című kötet a román migráció egyik fontos, de mindeddig kevésbé ismert célországával foglalkozik.

A könyv másik fontos eleme a kutatási módszer. A szerzők a migrációs áramlat elemzésében az *oral history* módszeréhez folyamodtak, s ezzel az átért történelem javára mellőzik a konceptuális elméletet és elemzést. A migránsok pozitív és negatív tapasztalatait előtérbe helyezve a könyv az akadémiai és egyetemi szférán túl, sokkal szélesebb olvasóközönség számára válik hozzáférhetővé. Mi több, egy jól meghatározott konceptuális keret kijelölésének hiányában az olvasó maga választhatja ki az elméletet – a könyvben foglalt interjúk és témák több, meghatározott vagy meg nem határozott perspektíva szempontjából érdekes, gazdag empirikus anyagot kínálnak.

A könyv hét fejezete 22 kivándorló életét mutatja be, és a fejezetek rendszerésének köszönhetően több különálló migrációs mintával szolgál: a migráció úttörői, házasságkötés útján történő migráció, tanulás és szakembercsere nyomán történő migráció, etnikai migráció, végül a nők kivándorlása.

Az egyes fejezetek gazdag empirikus anyaga kiemel néhány témát. A migráció úttörőiről szóló téma bemutatja azokat a nehézségeket és a kockázatokat, amelyekkel az első migránsoknak meg kellett küzdeniük. Az európai államhatárok törvényellenes átlépése a kilencvenes évek Európájában nem csak a Görögországba való kivándorlásra jellemző folyamat. A gazdag empirikus irodalom rámutat arra, hogy a román migráció – az etnikai kivándorlás (főleg a németek és a magyarok) kivételével – túlnyomóan szabálytalan volt. A vállalt kockázatok, a férfiak és nők által egyaránt elszenvedett számos fizikai nehézség hatalmas társadalmi traumáról is tanúskodnak. A szocialista gazdaság hanyatlása, a szinte általánossá vált elszegényedés, az adott időszakban mutatkozó erkölcsi süllyedés a legkülönbözőbb szakmai képzettségű és szociális helyzetű embereket arra készítette, hogy egy eléggé bizonytalan és kockázatos utat válasszanak a valójában elég szerény megélhetési lehetőség reményében. Ebből a szempontból a Görögországba irányuló kivándorlás a román migrációt illetően nem kivétel, hanem inkább kiegészíti az általános képet.

A következő fejezetekben egy újabb fontos téma jelenik meg. A migránsok nemcsak a nagy városokba, Athénba és Szalonikibe vándoroltak ki, hanem kisebb városokba és falusi környezetbe is. Ebből a szempontból újdonsággal szolgál a könyv, hiszen a jelenkori munkaerő-migráció városokba irányul, a legtöbb esetben falusi környezetből. A kisvárosok és a falusi környezet felé történő migrációra jellemző, hogy a környezet kevésbé barátságos, a társadalmi kapcsolatok sok esetben kényszerűek, a bevándorlóknak kevesebb lehetőségük van az önmegvalósításra és az emancipációra. Inkább fura helyzetnek nevezhető. A származási országba való migrációra vonatkozóan a jelenkori irodalom kihangsúlyozza aényt, hogy a nemzetközi migráció célja a legtöbb esetben nemcsak jövedelemszerzés, hanem inkább az emancipációt célozza a férfiak és főként a nők számára. A származási hely megszorításai alól felszabadulva több kivándorló személyes, emancipációs élménynek véli a migrációt, hiszen új dolgokat tanulhat, más társadalmat ismer meg, több ismerethez férhet hozzá. A görögországi kisvárosokba és falvakba való kivándorlás e folyamatnak a fordítottja – sok esetben a városi környezetből származó migránsok hagyományőrzőbb és lényegében zártabb környezetbe kerülnek.

A harmadik jelentős és újszerű téma az e migrációt meghatározó intézményes és társadalmi kapcsolatok. A görög fiatalok romániai tanulmányai, illetve a romániai fiatalok görögországi tanulmányai során új baráti és társadalmi kapcsolatok születnek. A két országból származó fiatalok közötti házasság és Görögország végső desztinációként való választása egy bonyolultabb társa-

dalmi mobilitás kontextusának eredménye. A kivándorláshoz az is hozzájárult, hogy Romániában egy kisebb létszámú, de jelentős görög etnikai kisebbség él. A román társadalomba tökéletesen beilleszkedő romániai görögöknek – sokan a kommunizmus előtt Romániában élő tehetős görög családok tagjai – összekötő szerepük van a két ország között. Hozzájuk csatlakoztak a görögországi polgárháborús megtorlások elől a kommunista Romániába bevándorló görög politikai menekültek. Ezek a társadalmi kapcsolatok 1990 után újból Görögország irányába fordultak, hozzájárulva a migráció növekedéséhez.

Az utolsó két kiemelt téma az elnyomó kapcsolatok és családok „rabságában élő” nők helyzete – ami sajnos több európai országra jellemző –, és a visszavándorlás. A néhány évvel ezelőtti súlyos görögországi gazdasági-pénzügyi válság a Görögországba irányuló román migrációnak véget vető tényezővé vált. A megkérdezettek nyilatkozataiból kiténik, hogy a román állampolgároknak körülbelül fele visszatért Romániába vagy más európai országba vándorolt; és ez nem csoda, hiszen a gazdasági krízis annyira viszafojtotta a görög gazdasági fellendülést, hogy a romániai bérek, legalábbis néhány területen és néhány városban, kezdtek azonos szinten lenni a megkérdezettek által hivatkozott görögországi munkaerő-piaci bérekkel. E fejlemények nyomán valószínűleg új fejezet nyílik a Románia és Görögország közötti migrációban, amely lényegében már több évszázada elkezdődött, az egykori Oszmán Birodalom idején, és folytatódott a két világháború közötti időszakban, amikor a romániai görögök közössége növekedett, majd a kommunizmus idején, amikor előbb politikai menekültek, majd jóval később görög egyetemi hallgatók érkeztek Romániába. Ezután pedig csak az irány változott meg, amikor a románok kezdték felfedezni a Balkán déli részét is.

Ily módon, az előzőkben kifejtettekben kiindulva, a kötet már nemcsak az emberi sorsokról szóló olvasmány, hanem bepillantást nyújt két balkáni ország komplex történelmébe, amelyben a migráció több évszázados múltat tekint vissza. Éppenséggel ez a sajátos és tartós kapcsolat teszi rendkívülivé és annyira mássá a görög ügyet az Európába irányuló összes többi román migrációval szemben. Egy hosszú történelem két ország és etnikum között, tartós intézményi kapcsolatok, és végül egy Romániában sajátos pozíciónak, megbecsülésnek örvendő, jól beilleszkedő görög közösség.

(Fordította: Bara Hajnal)